

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Martina Borgström

Rätten till anticipatoriskt självförsvar

- Eller inte?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Peter Gottschalk

Termin: HT 2014

Innehåll

Sammanfattning	2
Summary	3
Förkortningar	4
1 Inledning	5
1.1 Syfte och avgränsningar	5
1.2 Forskningsläge	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	7
2 Anticipatoriskt självförsvar enligt FN-stadgan	8
2.1 Art. 2(4)	8
2.2 Art. 51	8
2.2.1 Tolkning av art. 51	9
3 Anticipatoriskt självförsvar enligt internationell sedvanerätt	11
3.1 <i>Operation Enduring Freedom</i>	12
3.1.1 Staters reaktioner på Operation Enduring Freedom	13
3.2 <i>Operation Iraqi Freedom</i>	14
3.2.1 Staters reaktioner på Operation Iraqi Freedom	16
4 Bör anticipatoriskt självförsvar erkännas?	18
4.1 <i>Argument för en rätt till anticipatoriskt självförsvar</i>	18
4.1.1 Nya motståndare	18
4.1.2 Massförstörelsevapen	19
4.1.3 Ineffektivitet i dagens system	20
4.1.4 Moraliska aspekter	21
4.2 <i>Argument emot en rätt till anticipatoriskt självförsvar</i>	21
4.2.1 Våldsförbudet	21
4.2.2 Osäkerhet och missbruk	22
4.2.3 Ineffektivitet	22
5 Analys och slutsatser	23
Källförteckning	27

Sammanfattning

Den här uppsatsen behandlar frågan om det finns en rätt till anticipatoriskt självförsvar inom folkrätten. Terroristattacken mot USA 11 september 2001 väckte frågan om vilka legala medel det fanns för att förhindra liknande attacker i framtiden. Det existerade redan en rätt till självförsvar för stater men det började flitigt debatteras kring huruvida den fick användas i preventivt syfte. För att undersöka det anticipatoriska självförsvarets rättsliga status tittar jag både på FN-stadgans regleringar samt den internationella sedvanerätten.

FN-stadgan innehåller ett allmänt våldsförbud som huvudregel i art. 2(4) och ett undantag från detta för staters naturliga rätt till självförsvar i art. 51. Art. 51 är rätt klar i sin ordalydelse om att det krävs en väpnad attack för att rätten till självförsvar ska aktualiseras och utesluter då en rätt till ett preventivt självförsvar. De tveksamheter som finns rör vad som egentligen innefattas i en stats naturliga självförsvarsrätt men de flesta stater och organisationer verkar vara överens om att anticipatoriskt självförsvar inte kan tolkas in i artikeln.

Inom den internationella sedvanerätten får man titta både på statspraxis, som ska vara allmän, relativt utbredd i tiden samt i huvudsak sammanhängande, och opinio juris, som innebär att praxis måste vara godtagen såsom gällande rätt av världens stater. USA använde sig av preventivt självförsvar i de två militära aktionerna Operation Enduring Freedom (2001) i Afghanistan och Operation Iraqi Freedom (2003) i Irak. Det intressanta blir här att se hur andra stater ställde sig till detta, om de godtog det såsom gällande rätt. Operationerna fick varierande stöd vilket gör att det är svårt att säga att det har blivit en accepterad form av självförsvar inom den internationella sedvanerätten.

Diskussionen kring ämnet utgörs av både rättsliga, moraliska och politiska argument. Det framhålls att vi idag möter nya hot i form av terroristgrupper och massförstörelsevapen, vilka kräver nya metoder för att bemötas. Dock påpekas också vikten av restriktiv våldsanvändning och det missbruk ett anticipatoriskt självförsvar skulle kunna leda till.

Dagens regleringar i form av FN-stadgan och den internationella sedvanerätten ger inget klart svar på frågan om det idag existerar en rätt till anticipatoriskt självförsvar men min slutsats är att det i dagsläget är en form av självförsvar som inte kan sägas vara accepterat utifrån vare sig FN-stadgan eller den internationella sedvanerätten.

Summary

This paper addresses the question whether there is a right to anticipatory self-defence in international law. The terrorist attack on the United States 9/11 2001 raised the question of what legal means there was to prevent similar attacks in the future. There already existed a right to self-defence for states but the question that was debated was whether it could be used as a preventive measure. To examine the legal status of the anticipatory self-defence you need to look at both the UN Charter and customary international law.

UN Charter contains a general prohibition of violence as main rule in art. 2(4) and an exception for states' inherent right to self-defence in art. 51. Art. 51 is fairly clear in its wording that it requires an armed attack to justify self-defence and therefore excludes a right to preventive self-defence. The doubts that exist are related to what's actually contained in a state's inherent right to inherent self-defence, but most states and organizations seem to agree that anticipatory self-defence not can be a part of art. 51.

When you examine the customary international law you must look at both state practice, which should be general, relatively widespread in time and mainly consistent, and opinio juris, which means that the rules must be accepted as law by the world's states.

United States used preventive self-defence in the two military operations Operation Enduring Freedom (2001) in Afghanistan and Operation Iraqi Freedom (2003) in Iraq.

The interesting thing here is to look into what other states made of this, if they accepted it as the applicable law. The operations got varying degrees of support, making it difficult to say that it has become an accepted form of self-defence in customary international law.

The discussion around the topic consists of legal, moral and political arguments. It is argued that we today face new threats from terrorist groups and weapons of mass destruction, which require new methods to be dealt with. However, the importance of restrictive use of force it is also pointed out and what a misuse an anticipatory self-defence could lead to.

Today's regulations do not provide a clear answer to the question of whether there today exists a right to anticipatory self-defence. My conclusion is that anticipatory self-defence not in the current situation can be said to be an accepted form of self-defence, neither on the basis of the UN charter or customary international law.

Förkortningar

ANZUS – Australia, New Zealand and United States security treaty

ARSIWA - Articles on responsibility of states for internationally wrongful acts

CRS – Congressional Research Service

EU – Europeiska unionen

FN – Förenta Nationerna

ICJ – International Court of Justice

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NTSB - National Transportation Safety Board

OAS – Organization of American States

Res. – Resolution

UNMOVIC - The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission

1 Inledning

Terroristattacken mot USA 11 september 2001 blev startskottet på ett utdraget krig mot terrorismen med en helt ny fiende som motpart. Det existerade redan inom folkrätten en rätt för stater att försvara sig men det var omdebatterat när denna trädde in och huruvida det förelåg en rätt för stater att förekomma attacker med ett anticipatoriskt självförsvar. USA använde sig av preventivt självförsvar vid intågen i Afghanistan och Irak, något som tog diskussionen till en helt ny nivå. Att en stat använder sig av en rätt till preventivt självförsvar trots att det inte är uttalat accepterat tycker jag är ett intressant agerande och vill därför undersöka hur andra stater ställde sig till detta och om det blev ett accepterat försök till utvidgning av självförsvarsrätten.

1.1 Syfte och avgränsningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka om det finns en rätt till anticipatoriskt självförsvar inom folkrätten.

För att begränsa ämnets omfattning har jag valt att fokusera på statspraxis och hur det bemöttes efter 11 september 2001. Det var efter denna tidpunkt diskussionen blossade upp ordentligt då den blev en uttalad del av USA:s nationella säkerhetsstrategi samt att landet använde det för att rättfärdiga två militära operationer. Uppsatsen kommer även vara begränsad till att behandla just dessa två: Operation Enduring Freedom (2001) och Operation Iraqi Freedom (2003).

Det var fler stater än USA som deltog i de militära operationerna men det är främst USA:s agerande som kommer ligga i fokus. USA har intagit en sådan stark ställning för att en rätt till anticipatoriskt självförsvar existerar och på grund av uppsatsens begränsning tycker jag det är viktigt att fokusera på den stat som kan sägas ha tagit täten för en användning av ett preventivt självförsvar.

Vidare behandlar jag endast rätten till självförsvar utifrån internationell sedvanerätt och FN-stadgan, andra traktat kommer ej undersökas i den frågan. Detta på grund av att FN är en sådan viktig organisation med de flesta av världens stater som medlemmar, vilket ger dess stadga stor betydelse. Dess bestämmelser om våldsanvändning och självförsvarsrätt sägs även

i hög grad spegla den internationella sedvanerätten vilket gör det extra intressant att undersöka om ett anticipatoriskt självförsvar kan sägas föreligga i båda källorna, en av dem, eller ingen.

1.2 Forskningsläge

Sedan FN-stadgans tillkomst har rätten till anticipatoriskt självförsvar enligt stadgan debatterats och inom den internationella sedvanerätten längre än så. Det existerar omfattande forskning på området med många forskare inblandade. Det är förståbart då det inte finns något klart svar på frågan vilket gör att ämnet utgörs av åsikter och tolkningar.

Forskningen på området har drivits under lång tid men fick ett uppsving efter 11 september 2001 då det uttalat användes av USA i militära operationer och andra stater tvingades ta ställning i frågan. Av de källorna jag har använt mig av har de flesta forskningarna gjorts i USA, vilket är logiskt då det är en del av deras nationella säkerhetsstrategi och att landet kan sägas leda förespråkarna av rätten till ett anticipatoriskt självförsvar.

1.3 Metod och material

I denna uppsats använder jag mig av konventionell rättsdogmatisk metod där doktrin, traktattext och rättsavgöranden är centrala. Jag använder artiklar skrivna i ämnet och användningen av dessa har jag främst begränsat till artiklar skrivna efter 11 september 2001. Gällande rättspraxis så har ICJ inte har uttalat sig om rätten till anticipatoriskt självförsvar vilket gör att relevant praxis på området är knapphändig.

Övervägande delen av materialet jag har använt mig av är på engelska. Där används termerna *anticipatory*, *preemptive* och *preventive*, som olika författare ger olika innebörder. Vissa författare använder dem som synonymer medan andra framhåller vikten av att de särskiljs. I denna uppsats använder jag deras svenska översättningar *anticipatoriskt* och *preventivt* blandat och gör ingen skillnad på deras innebörd.

Många dokument har hämtats från aktuella regeringar och organisationers hemsidor. En del av materialet är hämtat från USA:s statliga hemsidor och när de bearbetas får man ta i

beaktande att USA är en stark anhängare av anticipatoriskt självförsvar och den finns uttalat med i deras försvarsprogram. Detta präglar deras argument, uttalanden och rapporter.

Ämnet består av olika åsikter och tolkningar och beroende på vilket svar man vill ha på frågan kan man använda sig av olika källor. Jag har försökt sälla ut de mer centrala argumenten både för och emot och ta i beaktande att deras argument bygger på åsikter och tolkningar.

1.4 Disposition

Uppsatsen kommer inledningsvis behandla frågan om det finns en rätt till anticipatoriskt självförsvar enligt FN-stadgans bestämmelser. Det presenteras olika argument för och emot att ett sådant självförsvar kan tolkas in under FN-stadgan. Därefter behandlas den internationella sedvanerätten och om den kan sägas innefatta en rätt till preventivt självförsvar. För att undersöka detta går jag in på USA:s användning av anticipatoriskt självförsvar i Operation Enduring Freedom (2001) samt Operation Iraqi Freedom (2003) och hur detta mottogs av andra stater. Avslutningsvis lyfts frågan om det i folkrätten bör finnas en rätt till anticipatoriskt självförsvar, där det lyfts argument både för och emot som är återkommande i debatten.

2 Anticipatoriskt självförsvar enligt FN-stadgan

FN-stadgan trädde i kraft i samband med att FN bildades 24 oktober 1945. Den fastställer organisationens ändamål, hur FN ska arbeta samt reglerar medlemsländernas rättigheter och skyldigheter mot organisationen och varandra. 1900-talet präglades av två världskrig och ett av syftena med stadgan är upprätthållandet av internationell fred och säkerhet. FN-stadgan innehåller som följd av detta ett generellt våldsförbud. Traktaten är bindande för organisationens alla medlemsstater men FN ska även arbeta för att icke-medlemmar handlar i överensstämmelse med stadgans bestämmelse i den mån det krävs för att upprätthålla internationell fred och säkerhet.¹

2.1 Art. 2(4)

FN-stadgan begränsar staters rätt att använda våld främst genom det allmänna våldsförbudet i art. 2(4) som har haft samma formulering sedan den skrevs 1945. Detta våldsförbud är som nämnt endast bindande för FN:s medlemsstater, dock har FN ett stort antal medlemsländer vilket gör att artikeln är av stor vikt och tillämpning.

”All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.”²

Till detta våldsförbud finns det två undantag, FN:s säkerhetsråds ensamrätt på att auktorisera våldsanvändning och staters rätt att agera i självförsvar.³ All våldsanvändning som inte har stöd i något av dessa två undantag är oförenligt med FN-stadgan.

2.2 Art. 51

Artikel 51 behandlar staters rätt till självförsvar och är den enda möjligheten FN:s medlemsstater har att använda våld på eget initiativ. Art. 51 lyder:

¹ FN-stadgans förord.

² FN-stadgan, art. 2(4).

³ FN-stadgan, art. 42 och art. 51.

”Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. (...)”⁴

Art. 51 som den är formulerad skapar inte en rätt till självförsvar utan erkänner istället den naturliga rätt, ”inherent right”, till självförsvar som stater har. Det slås fast att ingen bestämmelse, våldsförbudet inkluderat, i FN-stadgan ska inskränka den. Art. 51 förutsätter väpnat angrepp för att aktualisera rätten till självförsvar medan art. 2(4) förbjuder användning av våld eller hot om våld. Alla aktioner som strider mot det allmänna våldsförbudet ger på så vis inte en rätt till självförsvar, utan det kräver mer storskaligt angrepp. Vid mindre angrepp ska stater istället vända sig till FN:s säkerhetsråd för hjälp.⁵

2.2.1 Tolkning av art. 51

Artikelns ordalydelse kräver en väpnad attack och en rätt till anticipatoriskt självförsvar blir därför svårt att tolka in här. FN-stadgan har dock fem officiella språk: engelska, franska, ryska, spanska och kinesiska, där alla versioner har samma rättsliga ställning.⁶ Medan fyra av versionerna nästan kan sägas utesluta en rätt till anticipatoriskt självförsvar, kan den franska versionen ge en öppning för en bredare användning av självförsvar. En direkt översättning av den franska versionen ger ”in case where a United Nations Member is the object of an armed aggression” och kan med lite god vilja sägas vara tvetydig.⁷ Det finns dock omständigheter som pekar mot att det inte är för avsikt att ett anticipatoriskt självförsvar ska omfattas av art. 51. Formuleringen ”armed attack” verkar inte vara oavsiktlig då det på flera andra ställen i FN-stadgan används uttrycket ”aggression”. Att de skiljer på termerna på detta vis och använder en striktare formulering i art. 51 kan visa på ett syfte med artikeln är att den enbart ska gälla de väpnade attackerna.⁸ En annan tolkning skulle då strida mot syftet som fanns när artikeln formulerades.

En annan aspekt som pekar emot att en rätt till preventivt självförsvar kan läsas in under art. 51 är staters skyldighet att enligt FN-stadgan lösa sina internationella tvister med fredliga

⁴ FN-stadgan, art. 51.

⁵ Linderfalk, 2012, s. 206.

⁶ FN-stadgan, art. 111.

⁷ Brownlie, 1963, s. 275.

⁸ Dinstein, 2012, s. 196.

medel.⁹ Våldsförbudet har ställning som huvudregel och användandet av våld får endast tas till som sista utväg. Skulle det finnas en rätt till anticipatoriskt självförsvar kan det försvåra gränsdragningen när diplomatiska försök till tvistelösning får gå över i militär våldsanvändning.

Rätten till anticipatoriskt självförsvar är varken uttalat tillåten eller uttalat förbjuden enligt art. 51 i stadgan men kan enligt dess ordalydelse och även syfte inte sägas vara meningen med den. Som nämnts så skapar inte art. 51 en rätt till självförsvar utan erkänner den naturliga rätten som redan fanns inom den internationella sedvanerätten när FN-stadgan skrevs. Vissa hävdar att denna naturliga rätt även innefattar ett anticipatoriskt självförsvar, vilket art. 51 då inte begränsar.¹⁰ För att se om den kan sägas innefatta ett preventivt självförsvar får man då gå över och titta på den internationella sedvanerätten.

⁹ FN-stadgan, art. 2(3).

¹⁰ Lubell, 2010, s. 58.

3 Anticipatoriskt självförsvar enligt internationell sedvanerätt

Oavsett om rätten till anticipatoriskt självförsvar kan sägas tolkas in under FN-stadgan eller inte kan den ändå vara laglig om den har stöd i den internationella sedvanerätten. För att en regel ska kunna sägas ha det måste det kunna påvisas statspraxis samt allmän opinio juris. Statspraxis ska vara allmän, relativt utbredd i tiden samt i huvudsak sammanhängande och opinio juris innebär att praxis måste vara godtagen såsom gällande rätt.^{11,12} Att visa vad en stat godtar som gällande rätt kan bland annat göras genom officiella uttalanden och nationell lagstiftning.¹³ Den internationella sedvanerätten och dess utveckling är på så sätt styrd av hur stater faktiskt agerar. Sedvanerätten kräver enligt ICJ dock inte ett konsekvent efterlevande, utan endast i huvudsak enhetlig statspraxis.¹⁴ På så vis är varje handlande som strider mot en regel inte skapandet av en ny.

Det existerar ett generellt våldsförbud inom den internationella sedvanerätten som i huvudsak motsvarar art. 2(4) i FN-stadgan och det finns även en rätt till självförsvar liknande den i FN:s reglering. ICJ har uttalat sig om att detta våldsförbud har status som Jus Cogens och är därför en regel av sådan viktig och tvingande karaktär att stater inte kan avtala bort den. Alla världens stater är därför bundna av ett allmänt våldsförbud.^{15,16}

Något som kan vara problematiskt med att påvisa en regel inom den internationella sedvanerätten är att den inte har en nedskrivnen formulering. När stater hävdar en regel är det upp till dem att visa på praxis och opinio juris. Bland annat USA har använt sig av rätten till anticipatoriskt självförsvar men det ensamt räcker inte för att säga att den existerar. Det krävs även att andra stater godtar det som gällande rätt och därför ska andra staters inställning till USA:s användande av principen undersökas i två fall.

¹¹ Linderfalk, 2012, s. 28f.

¹² Stadga för den internationella domstolen, art. 38.

¹³ Linderfalk, 2012, s. 30.

¹⁴ Gathii, 2005, s. 79.

¹⁵ Linderfalk, 2012, s. 210.

¹⁶ ICJ, Case concerning the Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, 1986.

3.1 Operation Enduring Freedom

11 september 2001 klockan 08.46 lokal tid flög American Airlines Flight 11 in i World Trade Centers norra torn och utgjorde startskottet på ett utdraget krig mot terrorismen.¹⁷ FN:s säkerhetsråd antog snabbt res. 1368 och senare res 1373. De fördömde där attacken mot USA och stadgade att terrorism utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet. Man gav i resolutionerna en rätt till självförsvar mot terroristorganisationerna, något som aldrig gjorts innan.^{18,19} De stadgade också att stater som medvetet gav stöd och samarbetade med sådana organisationer sades agera i strid med FN:s syfte och principer och det rättfärdigade självförsvar även mot dem.²⁰

USA var snabba med att svara på 11 september-attacken. George Bush höll ett tal till USA:s kongress cirka en vecka efter händelsen, där han yttrande följande:

”From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.”²¹

Det skulle inte göras skillnad på stat som skyddade terrorister och terroristerna de skyddade. Den amerikanska staten krävde med FN-resolutionerna i ryggen att talibanregimen i Afghanistan lämnade över de terrorister som befann sig på deras territorium samt stängde ner deras träningsläger. Afghanistan vägrade gå med på kraven och som följd drog USA igång Operation Enduring Freedom. USA rättfärdigade operationen med rätten till anticipatoriskt självförsvar riktat mot terroristerna på Afghanistans territorium och uttalade sig om att syftet var att förhindra kommande attacker.^{22,23}

¹⁷ NTSB report, 2002, s. 2, <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB196/doc01.pdf>.

¹⁸ Gray, 2008, s. 193.

¹⁹ FN-Res. 1368 och FN-Res. 1373.

²⁰ Bring och Mahmoudi, 2006, s. 97.

²¹ CNN, Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress, 21 september 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>.

²² CNN, Bush announces opening of attacks, 7 oktober 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/10/07/ret.attack.bush/>.

²³ CNN, Operation Enduring Freedom Fast Facts, 19 november 2014, <http://edition.cnn.com/2013/10/28/world/operation-enduring-freedom-fast-facts/>.

3.1.1 Staters reaktioner på Operation Enduring Freedom

Inför Afghanistan-kriget genomförde USA en resande diplomati där man besökte huvudstäder runt om i världen och lade fram bevis på att det var Al Qaida som låg bakom 11 september-attacken och att de hade bas i Afghanistan. Denna bevisföring var central för att detta försök till utvidgande av självförsvarsrätten kom att få bred acceptans.²⁴

Redan dagen efter att operationen drog igång, 8 oktober 2001, uttryckte många stater sitt stöd för agerandet. Det fanns de som uttryckligen stödde operationen och de som förhöll sig mer passiva, dock gick ingen stat ut och direkt kritiserade angreppets legitimitet.²⁵ Nedan kommer ett utdrag av stater och internationella organisationers reaktioner på Operation Enduring Freedom att redogöras.²⁶ Det är viktigt att titta på stater och organisationers direkta uttalanden kring operationens legitimitet men också deras faktiska agerande som kan sägas återspegla vad de anser vara gällande rätt.

USA hade, som krävs vid användandet av självförsvarsrätten i art. 51, rapporterat in till FN:s säkerhetsråd att de utnyttjade sin rätt till självförsvar och säkerhetsrådet nöjde sig med att ta emot rapporten. De sa att man var tacksamma över USA:s framställning över det inledda självförsvaret i Afghanistan men de uttalade sig inte om operationens legitimitet.²⁷

Organisationer som EU, NATO och OAS ställde sig bakom USA:s agerande. EU var snabba med att stötta USA efter terroristattacken och vid intåget i Afghanistan. Man ställde sig helhjärtat bakom operationen och sa att den hade inletts i legitimt självförsvar mot terroristerna, samt att man genom frivilliga enskilda medlemsstater var beredda att bistå med militära åtgärder.^{28,29} NATO uttalade sig i ett pressutlåtande om att attackerna 11 september 2001 var en väpnad attack enligt North Atlantic Treaty och det aktualiserade art. 5 i traktaten,

²⁴ Bring och Mahmoudi, 2006, s. 97.

²⁵ Ibid, s. 87.

²⁶ En sammanfattning på över 70 stater och internationella organisationers reaktioner på Operation Enduring Freedom finns tillgänglig på <http://fpc.state.gov/documents/organization/6207.pdf>.

²⁷ Press statement on terrorist threats by security council president, 8 oktober 2001, <http://www.un.org/press/en/2001/afg152.doc.htm>.

²⁸ European Commission Press Release, 8-9 oktober 2001, http://europa.eu/rapid/press-release PRES-01-337_sv.htm.

²⁹ Conclusions and plan of action of the extraordinary european council meeting, 21 september 2001, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf.

en så kallad musketörsprincip.³⁰ I och med att USA är medlem i organisationen skulle angreppet anses vara ett angrepp på alla NATO:s medlemsstater. Att art. 5 i North Atlantic Treaty aktualiserades garanterade dock inte assistans, utan innebar att medlemsstaterna måste överväga att bistå en annan medlemsstat.³¹ NATO bistod USA i Operation Enduring Freedom med bland annat obegränsad användning av sina hamnar, militära baser och luftrum.³² OAS fördömde även de 11 september-attacken mot USA. Organisationen, bestående av 35 stater, uttalade sig om att Operation Enduring Freedom var en legitim handling i självförsvar och åberopade precis som NATO ett kollektivt självförsvar för att stödja USA.³³

Australien lovade både militär hjälp och bistånd med upplysningar. Australien är tillsammans med Nya Zeeland och USA parter till ANZUS-traktaten där art. IV stadgar att en attack på en medlemsstat även är en fara för de andras fred och säkerhet och att staterna ska agera för att möta den gemensamma faran. Australien stöttade således Operation Enduring Freedom och ställde trupper och plan till förfogande.^{34,35}

USA har släppt en rapport, där det redogörs för stater och internationella organisationers inställning till Operation Enduring Freedom. Denna rapport lyfter dock inte fram någon motståndare eller tar upp exempel på stater som inte uttalat sig alls. Som anförts ovan uttalade sig ingen stat aktivt mot operationen men det nämns inget om de stater som agerade passivt och frånhöll sig från uttalande.³⁶

3.2 Operation Iraqi Freedom

I september 2002 utfärdade USA en nationell säkerhetsstrategi där preventivt självförsvar blev en uttalad princip som en följd av 11 september-attacken:

”The United States has long maintained the option of preemptive actions to counter a sufficient threat to our national security. The greater the threat, the greater is the risk of

³⁰ Statement by the North Atlantic Council, 12 september 2001, <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>.

³¹ North Atlantic Treaty, art. 5.

³² CRS Report för Congress, 2001, s. 6, <http://fpc.state.gov/documents/organization/6207.pdf>.

³³ Gray, 2008, s. 193.

³⁴ ANZUS Treaty, art. IV.

³⁵ CRS Report för Congress, 2001, s.2, <http://fpc.state.gov/documents/organization/6207.pdf>.

³⁶ Ibid.

inaction - and the more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy's attack. To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively."³⁷

President George Bush uttalade sig i två omgångar rörande USA:s preventiva militära strategi. I båda dessa "State of the Union Adress" uttalade han sig om kriget mot terrorismen. Kriget hade enligt Bush endast börjat och han argumenterade för nödvändigheten av anticipatoriskt självförsvar.^{38,39} Denna policy kallas ofta för Bush-doktrinen och var just avsedd för att tänja på gränserna för vilket rätt man hade att möta hot, särskilt de från terroristorganisationer. Han uttalade sig om att terroristorganisationerna hade gjort klart vilka intentioner de hade och att vänta med att svara på detta tills efter en attack har skett var att vänta för länge.^{40,41}

Under Iran-Irak-kriget på 1980-talet konstaterade FN att Irak besatt och använde massförstörelsevapen.⁴² Med en FN-resolution tvingades Irak att acceptera ett förbud mot innehav av massförstörelsevapen, något som sedan kontrollerades av FN:s vapeninspektörer.⁴³ I början av 2000-talet fanns det fortfarande misstankar kring Iraks innehav och vissa stater ansåg att detta kunde hota den internationella freden.⁴⁴ Terroristattacken mot USA 11 september 2001 väckte även oro kring vad som kunde hända med massförstörelsevapen i händerna på terrorister.⁴⁵ Det ansågs kunna leda till förödande konsekvenser och USA hävdade anticipatoriskt självförsvar mot detta som ett av skälen till sitt intåg i Irak 20 mars 2003, en operation som fick namnet Operation Iraqi Freedom.^{46,47}

³⁷ The National Security Strategy of the United States of America, 2002, s. 15, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>.

³⁸ Washington Post, President Bushs 2003 State of the union Address, 28 januari 2003, http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/bushtext_012803.html.

³⁹ Washington Post, President Bushs 2002 State of the union Address, 29 januari 2002, <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>.

⁴⁰ Washington Post, President Bushs 2003 State of the union Address, 28 januari 2003, http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/bushtext_012803.html.

⁴¹ Dinstein, 2012, s. 194f.

⁴² UNMOVIC, Unresolved Disarmament Issues – Iraq's proscribed Weapons Programmes, 6 mars 2003, s.5, http://www.un.org/depts/unmovic/new/documents/cluster_document.pdf.

⁴³ FN-Res. 687.

⁴⁴ Beckman, 2005, s.250.

⁴⁵ CRS Report for Congress, 2009, s. 29, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34387.pdf>.

⁴⁶ Bring och Mahmoudi, 2006, s. 92.

⁴⁷ CRS Report for Congress, 2009, s. 2, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34387.pdf>.

USA:s kongress rättfärdigade landets militära ingripande i Irak med The Iraq Resolution och menade än en gång att anticipatoriskt självförsvar är tillåtet inom folkrätten.⁴⁸

3.2.1 Staters reaktioner på Operation Iraqi Freedom

USA:s agerande och att man tog stöd på den anticipatoriska självförsvarsrätten mötte på större motstånd från andra stater jämfört med Operation Enduring Freedom. Den här gången visade majoriteten av världens stater att man inte stöttade USA:s användning av det preventiva självförsvaret och många ställde sig tveksamma till att sträcka det till att omfatta attack på en stat på grunden av att de utvecklar massförstörelsevapen.⁴⁹

De militära aktionerna i Irak skapade en starkare indelning av de som stöttade USA och de som var emot deras agerande. Vissa ställde sig bakom aktionerna i Irak, bland annat Storbritannien och Italien.⁵⁰ Storbritanniens premiärminister Tony Blair varnade världen för att man stod inför dödliga hot från terroristorganisationer och att det inte var rätt tidpunkt för tillbakahållande. Det skulle enligt Blair innebära en för stor risk för stater att förhålla sig passiva och ett preventivt självförsvar var därför nödvändigt.⁵¹ Dock var det överväldigande många stater och organisationer runt om i världen som istället intog en ställning emot Operation Iraqi Freedom.⁵² Bland annat Frankrike, Tyskland och Ryssland argumenterade för att Operation Iraqi Freedom inte hade stöd i den internationella rätten.⁵³ Frankrikes president Jacques Chirac kritiserade öppet USA:s agerande och uttalade sig så här i en intervju:

”We just feel that there is another option, another way, a less dramatic way than war, and that we have to go down that path.”⁵⁴

EU:s formella ståndpunkt var likt Frankrikes att Irak-kriget inte var legitimt och att det ansågs strida mot FN-stadgan.⁵⁵ EU antog den 12 december 2003 European Security Strategy – A

⁴⁸ U.S Res. 114, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-107hjres114enr/pdf/BILLS-107hjres114enr.pdf>.

⁴⁹ Gray, 2008, s.212-218.

⁵⁰ Gathii, 2005, s. 94.

⁵¹ Happold, 2004, <http://www.theguardian.com/politics/2004/mar/05/iraq.iraq1>.

⁵² Gathii, 2005, s. 95.

⁵³ Yoo, 2003, s. 564.

⁵⁴ Gathii, 2005, s. 94.

⁵⁵ Ibid, s. 99.

secure Europé in a better world.⁵⁶ Inför dess antagande diskuterades det om förebyggande aktioner skulle inkluderas vilket man till slut valde att inte göra. Istället pratas det om förebyggande förbindelser, där fokus ligger på diplomati och multilaterala förhandlingar. Den preventiva användningen av våld valde man medvetet att inte ta med. Det fanns med i ett första utkast men togs sedan bort, vilket visar på en vilja från EU:s sida att bekämpa hoten med andra medel.^{57,58}

NATO:s medlemsländer uttalade sig försiktigt kring Irak-kriget och det ansågs vara ett tecken på deras vitt skilda åsikter om operationen. Detta kan jämföras med Operation Enduring Freedom då man gick ut och sa att det var en attack på alla NATO:s medlemsländer. Det talades om att Operation Iraqi Freedom delade in NATO i två läger: gamla Europa bestående av bland annat Frankrike och Tyskland, som var emot våldsanvändningen mot Irak och det nya Europa bestående av bland annat Spanien och Storbritannien, som stöttade USA. NATO som organisation ställde sig dock inte bakom USA:s agerande.⁵⁹

Många av de stater som ställde sig emot invasionen i Irak kritiserade uttryckligen användandet av preventiva självförsvaret som en legitim grund för operationen. Länder som Kina, Ryssland, Tyskland och Frankrike ansåg att man skulle använda sig av andra medel och ville istället fortsätta med vapeninspektioner från FN:s sida.⁶⁰ De tyckte att detta var ett bättre sätt för att förhindra Iraks innehav av massförstörelsevapen, som eventuellt kunde falla i händerna på terrorister.

Det var endast Australien och Storbritannien som bidrog med styrkor till Operation Iraqi Freedom. Dock använde inte någon av dem det anticipatoriska självförsvaret som en grund till det, något man hade gjort i Afghanistan. Sammanlagt erbjöd kring 45 stater sitt stöd till USA på olika sätt, men inte en enda stat använde sig av ett preventivt självförsvaret som rättslig grund sitt agerande.⁶¹

⁵⁶ European Security Strategy, 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

⁵⁷ Dempsey, 2003,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/pressReview/78247.pdf.

⁵⁸ European Security Strategy, 2003, s. 9,

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

⁵⁹ Gray, 2008, s. 218f.

⁶⁰ Ibid, s. 220.

⁶¹ Ibid, s. 219ff.

4 Bör anticipatoriskt självförsvar erkännas?

Existensen av rätten till ett preventivt självförsvar inom folkrätten är omdebatterad. Nedan ska argument för och emot ett anticipatoriskt självförsvar lyftas. Inget argument existerar utan motargument och det är därför viktigt att kritiskt granska varje påstående för sig.

4.1 Argument för en rätt till anticipatoriskt självförsvar

Det preventiva självförsvaret har som nämnts använts för att rättfärdiga militära aktioner. När USA använde sig av principen vid intågen i Afghanistan och Irak var det inte enbart rättsliga argument man använde sig av utan även moraliska och politiska aspekter var inblandade. I detta kapitel lyfts ett par argument som är återkommande i debatten om huruvida ett anticipatoriskt självförsvar bör erkännas inom folkrätten.

4.1.1 Nya motståndare

Ett argument som ofta lyfts fram från förespråkare av preventivt självförsvar är att vi i vår tid står inför nya hot och det behövs effektiva medel för att kunna bemöta dem. Terroristattacken mot USA var startskottet på ett krig mot terrorismen som är unikt för vår tid och med det kom också en ny sorts fiende. Terroristorganisationernas målsättning är att sprida skräck och skörda offer och det kan då verka orimligt för stater att behöva vänta in attackerna. Agerar man istället i förebyggande syfte kan det sparas in på kostnader, förödelse och kanske det viktigaste – människoliv.

Terroristgrupper verkar även ofta i celler vilket medför svårigheter med att följa deras verksamhet. Attackerna kommer plötsligt och är över lika fort som de startade. För att försvara sina invånare mot detta krävs enligt vissa ett preventivt självförsvar där terroristorganisationerna oskadliggörs innan de hinner sätta planen i verket. De konventionella metoderna räcker inte för att bekämpa dessa celler och de avskräcks inte av ett normalt självförsvar som aktualiseras efter en attack. Många pekar på det faktum att man vid FN-stadgans ingående stod helt främmande inför den terrorism som vi möter idag och därför kunde man inte ta detta i beaktandet när art. 51 utformades. Artikeln bör därför ses i ljuset av de förhållanden som råder idag och självförsvaret måste kunna anpassas till nutidens förutsättningar.

Ett problem med att bemöta terrorism är att man nu möter en organisation och inte en stat. ARSIWA är ett instrument som till stor del återspeglar internationell sedvanerätt och i instrumentet framhålls det att en stat normalt sett inte är ansvarig för privatpersoners agerande.^{62,63} Art. 8 stadgar att en stat är ansvarig för en privatperson eller grupp av privatpersoners agerande om det kan visas att de agerar på basis av statens instruktioner, ledning eller kontroll, och art. 11 säger att en stat bär ansvar om de måste sägas ha godtagit och accepterat handlandet så som sitt eget.⁶⁴ Det blir med dessa regleringar svårt att göra en stat ansvarig för en terroristgrupps agerande. Det blir då problematiskt att avgöra vart hoten kommer ifrån då dessa terroristorganisationer inte utgår från eget territorium. I fallet med Operation Enduring Freedom framhölls att talibanregimen i Afghanistan skyddade terrorister och att det gav grund till attack. Hade man haft kännedom om attacken innan den skedde borde det således vara mot Afghanistan man skulle rikta sitt självförsvar, något som skulle blivit problematiskt då det visade sig att attackerna utfördes av nitton män alla bosatta i USA.⁶⁵ Hade det funnits en uttalad rätt till anticipatoriskt självförsvar borde det då rimligen riktats mot USA:s territorium.

4.1.2 Massförstörelsevapen

Dagens moderna vapen är ett argument som ofta anförs som en grund för preventivt självförsvar. En attack med massförstörelsevapen ger den attackerade staten kort tid på sig att få till stånd en motattack och attacken kan också helt eliminera statens möjlighet att effektivt försvara sig mot kommande militära aktioner. Preventivt självförsvar skulle därför spela stor roll för en stats möjligheter att kunna skydda sig.

Det anförs ofta att man när FN-stadgan utformades inte kunde förutse den militära utvecklingen som har skett och att det skulle leda till dagens massförstörelsevapen och vad de kan orsaka. Hade rätten till anticipatoriskt självförsvar funnits kunde det även verka som ett avskräckningsmedel för stater att utveckla denna sorts vapen.

En användning av preventivt självförsvar mot massförstörelsevapen kan dock vara svårt. En relevant fråga blir vid vilket stadie rätten skulle aktualiseras. Är det när det byggs anläggning

⁶² ARSIWA, general commentary (1).

⁶³ Linderfalk, 2012, s. 111.

⁶⁴ ARSIWA, art. 8 och 11.

⁶⁵ Niv, 2005-2006, s. 191.

för tillverkning, när missilerna laddas eller när de har skjutits iväg? En missbedömning av ett hot skulle kunna få grova konsekvenser, exempelvis kan det mellan två kärnvapenstater mest komma att handla om vem som hinner attackera vem först och istället leda till en förhöjd risk för kärnvapenkrig. För att undvika sådana ödesdigra konsekvenser kan det istället krävas ett strikt förbud mot ett anticipatoriskt självförsvar.

4.1.3 Ineffektivitet i dagens system

Ett ytterligare argument som läggs fram för en rätt till preventivt självförsvar är att säkerhetsrådet är inkapabelt att agera effektivt med dagens regleringar. Enligt FN-stadgan har stater rätt till självförsvar vid väpnad attack, vid andra hot är det upp till FN:s säkerhetsråd att vidta nödvändiga åtgärder.⁶⁶ Så som säkerhetsrådet är uppbyggt idag har dess fem permanenta medlemmar vetorätt vilket ger dem möjlighet att enskilt stoppa ett beslut till åtgärder, vilket kan hindra snabba och kraftfulla insatser.⁶⁷ Vissa argumenterar att säkerhetsrådets åtgärder mer speglar deras egna politiska intressen snarare än ställningstagande mot vad som är tillåtet inom folkrätten.⁶⁸ Att en stat på grund av sitt medlemskap i säkerhetsrådet kan stoppa åtgärder för att förhindra hot från stater kan verka orimligt och tvinga utsatta stater att agera. En rätt till anticipatoriskt självförsvar är då att föredra för att effektivt bekämpa internationella hot, något som säkerhetsrådets vetorätt kan sätta käppar i hjulet för.

Staters våldsanvändning kan dock sägas vara i behov av ett kontrollorgan och en aspekt är vad som är alternativet till dagens system. När det rör något så allvarligt som att med militära medel ingripa mot en stat kan det anses vara mer motiverat med vetorätt än med majoritetsröstning i säkerhetsrådet. Det kan även argumenteras för att alternativet att låta världens cirka 200 stater ha ansvar för att agera mot hot kan leda till exakt samma följder, där olika stater agerar utifrån egna intressen och istället döljer det under stämpeln anticipatoriskt självförsvar. Att ha ett säkerhetsråd med fem permanenta medlemmar som beslutar hur internationella hot ska bemötas är i slutändan förmodligen det mer effektiva och rättssäkra systemet.

⁶⁶ FN-stadgan, art. 24.

⁶⁷ FN-stadgan, art. 37(3).

⁶⁸ Freeman, 2004, s. 34, <http://www.newstatesman.com/node/149053>.

4.1.4 Moraliska aspekter

Många anhängare av anticipatoriskt självförsvar försöker lyfta fram det orimliga i en starkt begränsad självförsvarsrätt. Ett ofta framlyft argument är att det är befängd att stater ska behöva vänta in en attack som man vet kommer innan man får rätt att vidta motåtgärder. Det innebär dödsoffer och skador som kunde undvikits med ett preventivt självförsvar. En attack kan också slå ut möjligheten för statens försvar och lämna den hjälplös inför kommande attacker vilket kan bli ett problem, särskilt för mindre stater. Det enda det medför är att man skyddar boens rätt att attackera först.

Ett argument emot detta är att stater kan mobilisera sitt försvar och förbereda motattack som aktualiseras efter att den väpnade attacken har skett och på så vis undvika missbedömning av om hotet var reellt. Oavsett om ett förbud mot anticipatoriskt självförsvar kan anses ge orimliga konsekvenser så är argument byggda på sunt förnuft svåra att använda i rättsliga sammanhang. De har inte direkt inflytande på det aktuella rättsläget men kan givetvis influera tolkningar och utveckling av framtida normer.

4.2 Argument emot en rätt till anticipatoriskt självförsvar

Precis som det finns argument för rätten till preventivt självförsvar existerar det argument emot det.

4.2.1 Våldsförbudet

Art. 2(4) i FN-stadgan är en central bestämmelse för FN då ett av organisationens syfte är upprätthållande av internationell fred och säkerhet och att försöka lösa tvister med fredliga medel.⁶⁹ Det är därför viktigt att det allmänna våldsförbudet får en verklig effekt och att staters möjlighet till våldsanvändning begränsas. Våldsförbudets ställning som huvudregel borde respekteras och staters rätt till självförsvar bör tolkas restriktivt och anticipatoriskt självförsvar inte tillåtas.

Dock verkar det redan finnas benägenhet hos världens stater att använda våld utanför ramarna för art. 51. Exempel är fritagning av gisslan och skydd av sina egna medborgare utomlands.⁷⁰

⁶⁹ FN-stadgan, art. 1.

⁷⁰ Beckman, 2005, s. 63.

Även Operation Enduring Freedom som motiverades med preventivt självförsvar fick stöd av världens stater och FN:s säkerhetsråd uttalade sig inte om dess legitimitet. På grund av detta kan självförsvarsrätten i art. 51 redan sägas ha utvidgats till mer än det traditionella självförsvaret efter en väpnad attack.

4.2.2 Osäkerhet och missbruk

Ett argument som förmodligen är ett av de vanligaste hos motståndare till preventivt självförsvar är missbruket det kan leda till. När ett hot finns mot en stat så är det svårt att bedöma om det verkligen kommer en attack i framtiden även om hotet verkar överhängande. Att det skulle avgöras av en godtycklig bedömning av enskilda stater kan leda till stor osäkerhet och ge situationer där stater genomför militära aktioner och i efterhand målar upp en hotbild. Vad är det som säger att det inte skulle användas som skenargument för invasioner med syfte att få kontroll över viktiga naturresurser, störta osamarbetsvillig regering eller liknande?

Rätten till preventivt självförsvar kan även leda till svårigheter med att ställa krav på stater. Hur höga krav kan en stat ställa på en annan och vilka åtgärder kan vidtas innan det ses som ett hot? Ett exempel som existerar i vår tid är det ultimatum som bland annat USA ställde på talibanstyret i Afghanistan 2001. Det krävdes ett utlämnande av terrorister och stängning av deras träningsläger, om inte så skedde skulle man vidta militära medel.⁷¹ Det i sig kan ses som ett hot om militärt våld som skulle gett Afghanistans rätt till ett preventivt självförsvar mot USA.

4.2.3 Ineffektivitet

En annan aspekt är vad som skulle vara passande medel för ett anticipatoriskt självförsvar då det är svårt att avgöra vad som krävs för att avskräcka en framtida attack. Är man inte säker på att det kommer att förhindra framtida attacker kan det ifrågasättas om det är lämpligt. Andra menar tvärtom, att de medel som idag används inte har någon avskräckande effekt mot terroristerna och därför är anticipatoriskt självförsvar nödvändigt.

⁷¹ CNN, Bush announces opening of attacks, 7 oktober 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/10/07/ret.attack.bush/>.

5 Analys och slutsatser

Terroristattacken den 11 september 2001 mot USA väckte frågan huruvida självförsvarsrätten behöver utvidgas för att möta nya hot. Är det hållbart att en part i konflikten följer internationella regler när den andra inte gör det och istället är ute efter att sprida skräck och orsaka så mycket skada som möjligt?

Att läsa in en rätt till anticipatoriskt självförsvar i FN-stadgan kan vara problematiskt. Dess ordalydelse ger ett klart svar på att det krävs en väpnad attack för att aktualisera art. 51 och utgör ett hinder mot en tillämpning av preventivt självförsvar. Ett av FN-stadgans syften är att bevara internationell fred och säkerhet, men detta borde dock inte betyda att det inte finns fall där man bäst behåller freden genom våldsanvändning. Om preventivt självförsvar förhindrar mer storskaligt våld, måste det kunna sägas bevara freden och ligga i linje med stadgans syfte. Art. 51 formulerades när terrorism inte var ”uppfunnet” och man hade inte de massförstörelsevapen vi har idag. Det kan därför behövas en mer tillåtande tolkning för att möta de hot vi står inför i vår tid. För att det dock ska vara ett effektivt medel så krävs det att det också avskräcker terroristgrupperna från framtida attacker. Jag tror inte man åstadkommer det genom anticipatoriskt självförsvar och man måste sluta se på terroristorganisationer som logiska ting. De agerar utifrån helt andra motiv än vad staterna gör och kommer inte avskräckas av tanken av att staterna har rätt till preventivt självförsvar.

FN-stadgan pratar om självförsvarsrätten som en ”inherent right” vilket ger utrymme för olika tolkningar. Min åsikt är att det är en formulering som endast har för avsikt att erkänna den rätt till självförsvar som redan fanns inom den internationella sedvanerätten när FN-stadgan skrevs. En för tillåtande tolkning av självförsvarsrätten kan urholka våldsförbudets ställning som huvudregel, en situation som vi med erfarenhet från 1900-talets två världskrig inte vill stå inför. En intolkning av ett anticipatoriskt självförsvar under FN-stadgan verkar långsökt och är att tänja på ordalydelsen ett steg för långt.

Principens existens inom internationella sedvanerätten är även den omdebatterad. USA har använt sig av preventivt självförsvar och påstår sig ha rätten till militära aktioner i syfte för att förhindra hot mot deras nationella säkerhet. Frågan blir om dessa militära operationer har skapat en ny regel inom den internationella sedvanerätten. USA hade större stöd från världens

stater för intåget i Afghanistan än i Irak och det är intressant att undersöka varför det var en sådan stor skillnad.

Operation Enduring Freedom inleddes i direkt anslutning till terroristattacken mot USA 11 september 2001 men vid intåget i Irak hade det gått ett par år. Intåget i Irak var för att förhindra massförstörelsevapen i händerna på terroristorganisationer. Det är förståbart att stater ställde sig tveksamma till om detta kunde omfattas av självförsvaret då det är en hypotetisk oro för vad som kan hända i framtiden och inte svar på en reell attack mot USA. En sådan logik skulle innebära att alla stater i världen som innehar massförstörelsevapen riskerar att lägga det i händerna på terrorister, vilket är intressant då USA själva är en kärnvapenmakt. Att inte en enda stat förutom USA motiverade sitt militära agerande i Irak med preventivt självförsvaret till skillnad från i Afghanistan kan visa på en inställning att det inte är en accepterad form av självförsvaret och att man istället förespråkar användning av fredliga metoder.

Under Operation Enduring Freedom var det inga stater som aktivt tog motstånd men det fanns de som förhöll sig passiva. Kan det ses på som ett tyst samtycke eller kan man tänka sig att USA som ekonomiskt stark militärmakt avskräcker motståndare från att aktivt ta avstånd från deras agerande? USA hade stöd från många av världens stater under Operation Enduring Freedom, men man får ha i åtanke att det var i nära anslutning till terrorattacken 11 september som tog tusentals människors liv. Det är förståeligt att det skapar en rädsla för terroristerna bland världens stater. Att USA som stat har blivit utsatt för en sådan attack kan även göra det begripligt att de senare uttalat använder sig av ett preventivt självförsvaret för att bekämpa terrorismen. En annan aspekt på frågan är huruvida det finns exempel på stater som velat agera med anticipatoriskt självförsvaret innan detta men inte gjort det för att det inte ansågs vara förenligt med internationella sedvanerätten. Detta skulle då visa på en statspraxis emot principen. Man kan tänka sig att det finns situationer då stater upplevt hot mot deras nationella säkerhet men inte agerat på grund av att det existerar ett våldsförbud.

Att det finns effektiva medel att bekämpa terrorismen med ligger i alla staters intresse och ett samarbete skulle underlätta arbetet. Det kan dock inte sägas rättfärdiga ett militärt intåg i annat land för att de inte väljer att agera och lämna ut terroristerna. Det kan ifrågasättas om det inte kan leda till att man kopplar ihop stater med terroristgrupper och återoppar anticipatoriskt självförsvaret när det är bekvämt. Faktum kvarstår att det inte är Afghanistan som stat som

agerar, utan terroristorganisationen som befinner sig på deras territorium. Min åsikt är att den enda lösningen är ett mer utbrett samarbete mellan staterna, vilket skulle leda till att terroristerna inte har någonstans att gömma sig på. Detta är ett samarbete som dock kräver ömsesidig respekt och ansträngning och USA:s agerande när de hotar Afghanistans regering med militärt våld om de inte lämnar ut terroristerna skapar inte direkt förutsättningar för ett långsiktigt samarbete.

Kan då rätten till anticipatoriskt självförsvar sägas finnas inom den internationella sedvanerätten eller i FN-stadgan? Det finns ett allmänt våldsförbud som huvudregel i båda källorna. Våldsförbudet har dessutom ställning som Jus Cogens som visar på dess höga status och ytterligare talar för en restriktiv tolkning för dess undantag. Enligt dagens formulering av art. 51 i FN-stadgan är min åsikt att det inte går att tolka in ett preventivt självförsvar här. Ordalydelsen är rätt klar på att det krävs en väpnad attack. Det kan dock bli problematiskt om världens stater använder sig av olika tolkningar av rätten till anticipatoriskt självförsvar. Det kan vara svårt för stater att hitta incitament till att efterfölja en restriktiv våldsanvändning om man inte bemöts med samma beteende. På det viset kan en ändring av FN-stadgan där självförsvarsrätten klart definieras, utvidgas eller begränsas, underlätta hanterandet av internationella konflikter.

Inom den internationella sedvanerätten finns det exempel på statspraxis som haft stöd av andra stater. Det är dock få exempel och det finns även det motsatta, statspraxis som mött på motstånd. Jag anser att det inte finns tillräckligt mycket statspraxis på området och inte heller tillräckligt utbrett stöd från världens stater för att säga att anticipatoriskt självförsvar har en del i den internationella sedvanerätten. ICJ har heller ännu inte uttalat sig i frågan, vilket skulle vara önskvärt.

Gällande bör-frågan så är det svårt att ta ställning då man blir starkt påverkad av de moraliska aspekterna och hur orimligt det är att vänta in en attack som kan ta oskyldiga människoliv. Dock anser jag att det är ett argument som borde gå båda hållen, ett aktualiserande av ett preventivt självförsvar kan också leda till dödsfall. Detta efter en godtycklig bedömning av ett hot som kanske inte ens skulle genomförts. Min åsikt är att det är bäst om staterna är bundna av en restriktiv våldsanvändning där man endast svarar på väpnade attacker. Skulle det funnits ett preventivt självförsvar är det förståbart att stater skulle använda det för att skydda sig

själva och sina medborgare från hot - ett missbruk som förmodligen skulle leda till större internationella problem än vad avsaknandet av ett anticipatoriskt självförsvar gör.

Källförteckning

Litteratur

Beckman, Olof (2005), *Armed Intervention – Pursuing Legitimacy and the Pragmatic use of Legal Argument*, Lund, Media Tryck.

Bring, Ove & Mahmoudi, Said (2006), *Internationell våldsanvändning och folkrätt*, Stockholm, Norstedts Juridik AB.

Brownlie, Ian (1963), *International Law and the use of force by states*, Oxford, Oxford University Press.

Dinstein, Yoram (2012), *War, Aggression and Self-Defence*, 5:e upplagan, New York, Cambridge University Press.

Gray, Christine (2008), *International Law and the use of Force*, 3:e upplagan, Oxford, Oxford University Press.

Linderfalk, Ulf (red.) (2012), *Folkrätten i ett nötskal*, 2:a upplagan, Lund, Studentlitteratur AB.

Lubell, Noam (2010), *Extraterritorial use of force against non-state actors*, Oxford, Oxford University Press.

Artiklar

Dempsey, Judy, *Words of War: Europe's first security doctrine backs away from a commitment to US-style pre-emption*, Financial Times, 5 december 2003, tillgänglig på http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/pressReview/78247.pdf, hämtad 21 november 2014.

Freeman, Tom, *Mission Impossible?*, New Statesman, 11 oktober 2004, tillgänglig på <http://www.newstatesman.com/node/149053>, hämtad 18 december 2012.

Gathii, James Thuo, *Assessing Claims of a new doctrine of Pre-Emptive War under the Doctrine of Sources*, Osgoode Hall Law Journal, Volume: 43, Issue 1/2, 2005.

Happold, Tom, *Blair promises 'relentless' war on terror*, The Guardian 5 mars 2004, tillgänglig på <http://www.theguardian.com/politics/2004/mar/05/iraq.iraq1>, hämtad 3 december 2014.

Niv, Ady, *The international court of justice under de scrutiny of article 51*, Israeli Defence Forces Law Review, Volume: 2, 2005-2006.

Yoo, John, *International Law and the War in Iraq*, The American Journal Of International Law, Vol: 97, No. 3, 2003.

Traktat

Charter of the United Nations, undertecknad i San Francisco 26/6 1945, trädde i kraft 24 oktober 1945, tillgänglig på <http://www.un.org/en/documents/charter/>, hämtad 26 november 2014.

North Atlantic Treaty, undertecknad i Washington D.C. 4 april 1949, trädde i kraft 24 augusti 1949, tillgänglig på http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm, hämtad 25 november 2014.

Security Treaty between Australia, New Zealand and the United States of America [ANZUS], undertecknat i San Francisco 1 september 1951, trädde i kraft 29 april 1951, tillgänglig på <http://australianpolitics.com/topics/foreign-policy/anzus-treaty-text>, hämtad 9 december 2014.

Statue of the international court of justice, bilaga till FN-stadgan, tillgänglig på <http://www.icj-cij.org/documents/?p1=4&p2=2>, hämtad 24 november 2014.

Amerikanska dokument och rapporter

H.J.Res. 114 (107th): *Authorization for Use of Military Force Against Iraq Resolution of 2002*, 23 januari 2002, tillgänglig på <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-107hjres114enr/pdf/BILLS-107hjres114enr.pdf>, hämtad 28 november 2014.

National Transportation Safety Board report, *"Flight Path Study-American Airlines Flight 11"* (Chapter 1, The 9/11 Commission Report, "We Have Some Planes"), 19 februari 2002, tillgänglig på <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB196/doc01.pdf>, hämtad 21 november 2014.

National Security Council, *The National Security Strategy of the United States of America*, september 2002, tillgänglig på <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>, hämtad 19 november 2014.

Hildreth Steven A., CRS Report for Congress, *Operation Enduring Freedom: Foreign Pledges of Military & Intelligence Support*, 17 oktober 2001, tillgänglig på <http://fpc.state.gov/documents/organization/6207.pdf>, hämtad 9 december 2014.

Dale Cathrine, CRS Report for Congress, *Operation Iraqi Freedom: Strategies, Approaches, Results, and Issues for Congress*, 2 april 2009, tillgänglig på <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL34387.pdf>, hämtad 17 december 2014.

FN-dokument

Security Council Resolution 687, 3 april 1991, tillgänglig på <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf>, hämtad 20 december 2014.

Security Council Resolution 1368, 12 september 2001, tillgänglig på <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>, hämtad 17 november 2014.

Security Council Resolution 1373, 28 september 2001, tillgänglig på <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>, hämtad 17 november 2014.

Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001, tillgänglig på http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/9_6_2001.pdf, hämtad 6 december 2012.

Officiella uttalanden

CNN, Bush announces opening of attacks, 7 oktober 2001, tillgänglig på <http://edition.cnn.com/2001/US/10/07/ret.attack.bush/>, hämtad 7 november 2014.

CNN, Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress, 21 september 2001, tillgänglig på <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>, hämtad 4 december 2014.

Washington Post, Text of President Bush's 2003 State of the Union Address, 28 januari 2003, tillgänglig på http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/bushtext_012803.html, hämtad 28 november 2014.

Washington Post, Text of President Bush's 2002 State of the Union Address, 29 januari 2002, tillgänglig på <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>, hämtad 28 november 2014.

Conclusions and plan of action of the extraordinary european council meeting on 21 september 2001, Nr: 140/01, 21 september 2001, tillgänglig på http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf, hämtad 25 november 2014.

Press statement on terrorist threats by security council president, AFG/152-SC/7167, 8 oktober 2001, tillgänglig på <http://www.un.org/press/en/2001/afg152.doc.htm>, hämtad 25 november 2014.

Statement by the North Atlantic Council, C/01/337, 12 september 2001, tillgänglig på <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, hämtad 25 november 2014.

European Commission Press Release, 8-9 oktober 2001, tillgänglig på http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-01-337_sv.htm, hämtad 25 november 2014.

Övriga dokument

European Security Strategy – A secure Europe in a better world, 12 december 2003, tillgänglig på <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, hämtad 19 november 2014.

Operation Enduring Freedom Fast Facts, CNN, 19 november 2014, tillgänglig på <http://edition.cnn.com/2013/10/28/world/operation-enduring-freedom-fast-facts/>, hämtad 5 december 2014.

UNMOVIC, Unresolved Disarmament Issues – Iraq's proscribed Weapons Programmes, 6 mars 2003, tillgänglig på http://www.un.org/depts/unmovic/new/documents/cluster_document.pdf, hämtad 20 december 2014.

Rättsfall

Case concerning the Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), merits, dom 27 juni 1986, tillgänglig på <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=367&p1=3&p2=3&case=70&p3=5>, hämtad 21 november 2014.